

УДК 336:657

Шишута О.Ю.

Луцький національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО АУДИТУ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КОНТРОЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

В статті обґрунтовано доцільність реалізації соціального аудиту кредитних спілок з метою оцінки їх соціальної відповідальності та підвищення довіри суспільства до вітчизняної системи кредитної кооперації. Фундаментальні принципи діяльності кредитних спілок забезпечують досягнення мети – соціального та фінансового захисту своїх членів, тому є найбільш важливим об'єктом соціального аудиту. На основі досліджень економічного змісту та правових норм діяльності кредитних спілок запропоновано методіку соціального аудиту щодо дотримання ними принципів кредитної кооперації. Реалізація соціального аудиту досліджуваних фінансових неприбуткових установ підвищить якість контролю їх діяльності на вітчизняному ринку фінансових послуг, і як наслідок – довіри суспільства до них.

Ключові слова: кредитна спілка, соціальний аудит, принципи кредитної кооперації, контроль.

Shyshuta O.

METHODICAL ASPECTS OF REALIZATION OF SOCIAL AUDIT ARE IN CONTEXT OF UPGRADING CONTROL OF ACTIVITY OF CREDIT UNIONS

In the article grounded expedience of realization of social audit of credit unions with the purpose of estimation them social responsibility and increase of trust of society to the domestic system of credit co-operation.

In the conditions of recession of economy, present social crises, collect scales actuality of scientific ground of social responsibility of subjects of economic activity for the construction of society of steady development. The system of credit co-operation executes social functions in society and has social and financial defense of the members for a purpose. Make an assessment of credit unions as cooperatives and social significance of their proposed implementation through social audit. This direction of scientific researches for noncommercial organizations is scantily explored. For this reason the organizational and methodological providing of social audit for credit unions is actual and needs scientific developments.

Achieving the goals of credit unions is based on the fundamental principles of credit cooperatives: voluntary and open membership Released freedom, equality

members and democratic management style, self-publicity. Therefore, control of these principles, in our view, is the most important subject of social audit of credit institutions cooperation.

On the basis of researches of economic maintenance and legal norms of activity of credit unions the method of social audit of observance is offered by them principles of credit co-operation. An object is considered, purpose, indexes and information generators in the cut of every separate principle for realization of social audit. Certainly his subjects, in particular regulative organization which must be created in a prospect. It is necessary to foresee control functions in its regulation, including realization social audit. In the article the offered measures of lead through of social audit are on control of legitimacy observance of procedure of lead through of general collections of members of credit union as higher organ of management, rating evaluation of activity of these establishments, and also providing of openness and availability of useful information about credit unions, necessary for acceptance of administrative decisions.

Implementing social audit financial investigated nonprofit institutions improve the quality control of their activity in the domestic financial market, and as a result - trust in them.

Key words: credit union, social audit, principles of credit cooperation, control.

Шишута О.Ю.

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНОГО АУДИТА В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА КОНТРОЛЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КРЕДИТНЫХ СОЮЗОВ

В статье обоснована целесообразность реализации социального аудита кредитных союзов с целью оценки их социальной ответственности и повышения доверия общества к отечественной системе кредитной кооперации. Фундаментальные принципы деятельности кредитных союзов обеспечивают социальную и финансовую защиту своих членов, поэтому являются наиболее важным объектом социального аудита. На основе исследований экономического сущности и правовых норм деятельности кредитных союзов предложена методика социального аудита соблюдения принципов кредитной кооперации. Реализация социального аудита исследуемых финансовых неприбыльных учреждений повысит качество контроля их деятельности на отечественном рынке финансовых услуг, и как следствие – повышение доверия общества к ним.

Ключевые слова: кредитный союз, социальный аудит, принципы кредитной кооперации, контроль.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На думку багатьох вчених, в наш час спостерігається тенденція глобальної соціалізації цивілізованого суспільства, світ тяжіє до формування соціально орієнтованої економіки [1 - 9]. Відбувається посилення «концепції соціальної відповідальності перетворюючи її на один із

базових принципів ведення бізнесу у XXI ст. [4]. В Україні, як і у всьому світі, набирають ваги соціально-економічні чинники розвитку суспільства, особливо за сучасних умов рецесії вітчизняної економіки. Серед таких чинників – система кредитної кооперації, спрямована забезпечити соціальний та фінансовий захист громадян, які задля цього об'єднуються в кредитні спілки. Тому ефективний контроль їх діяльності є соціально значимим для суспільства в цілому, так і актуальним для кожного учасника такого об'єднання.

Сучасний стан розвитку кредитних спілок зумовлює потребу в оцінці їх діяльності як фінансових неприбуткових організацій, заснованих на кооперативних засадах. Оцінити діяльність кредитних спілок як кооперативів та їх соціальну значимість можливо з допомогою соціального аудиту. Цей напрямок є відносно новим, практичні розробки та наукові дослідження, як правило, стосуються комерційних суб'єктів господарювання. Саме тому організаційно-методологічне забезпечення соціального аудиту для кредитних спілок є актуальним та потребує ґрунтовних наукових досліджень. Так, М.Б.Чижевська зазначає: «Розробка методології вимірювання соціально-економічної ефективності діяльності кооперативних організацій і кооперативних систем, використовуючи напрацювання вже усталеного наукового напрямку – соціального аудиту є не тільки вимогою часу, але й способом, який забезпечить подальший гармонійний розвиток кооперативного сектора через узгодження інтересів усіх верств суспільства» [10]. Таким чином організаційне та методичне забезпечення соціального аудиту є інструментом якісних змін у сфері контролю діяльності кредитних спілок, їх ефективності і соціально-економічного значення для суспільства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Наукове обґрунтування соціальної відповідальності суб'єктів господарської діяльності для побудови суспільства сталого розвитку на противагу існуючій ринковій економіці з наявними економічними та соціальними кризами є особливо актуальними. Соціальний аудит та соціальна звітність забезпечують контроль такої відповідальності. Сучасні наукові дослідження соціального аудиту головним чином націлені на його теоретичне обґрунтування та практичне застосування для бізнес-

структур. Питання сутності соціального аудиту та особливостей його реалізації висвітлені в працях таких вчених: М. П. Буковинської, Л.І. Голінач, П.О. Куцика, О.В. Мазурика, С.В. Мельник, О.В. Сотули, В.О. Хрущ, та інших. Використання соціального аудиту саме у сфері кредитної кооперації досліджені М. Б. Чижевською, та громадського виду фінансового контролю неприбуткових організацій – А.В. Хомутенко. Однак, питання методології соціального аудиту діяльності кредитних спілок в сучасній економічній науці залишається наразі малодослідженим, що і зумовило вибір теми дослідження.

Цілі статті. Метою даної статті є представлення для наукового обговорення необхідності впровадження соціального аудиту як складової контролю діяльності кредитних спілок та методики його здійснення щодо дотримання фундаментальних принципів кредитної кооперації, які і визначають їх соціальну сутність та відповідність суспільним цілям і цінностям.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Кредитні спілки (кооперативи) є учасниками ринку фінансових послуг та об'єднують мільйони людей у всьому світі, тому для них так само є актуальним питання їх соціальної відповідальності як фінансових організацій.

Соціальний аудит виник в результаті зростаючої взаємозалежності між економікою і соціальною сферою. Практика його застосування в економічно розвинених країнах світу стала формуватися в другій половині минулого століття і була обумовлена потребою запобігти соціальним конфліктам на різних рівнях: як суспільства в цілому так і в середині компаній, а також з метою формування їх позитивного іміджу.

Головним чином, соціальний аудит визначають як процес оцінки, підготовки звіту, підвищення ефективності функціонування і стилю роботи організації, засіб вимірювання її впливу на суспільство в цілому. О.В. Мазурик зазначає тлумачення даної категорії як універсальної технології комплексної перевірки відповідності реального стану соціального об'єкта прийнятним стандартам та нормам [5]. О.В. Сотула, А.А. Шулуc та інші вчені ідентифікують соціальний аудит як технологію оцінки соціоекономічних процесів та прикладною частиною

соціоекономіки [6]. Л.І. Голінач підкреслює наявність трактування цього поняття як моніторингу соціальних взаємовідносин соціально-економічних систем на різних рівнях (міжнародному, національному, регіональному і т.д.) та у вузькому розумінні – контроль соціальної відповідальності компанії [7].

Переважає більшість вчених зауважують універсальність та комплексність соціального аудиту як складової управління і контролю. О.В. Мазурик зазначає, що в соціальному аудиті закладені можливості ефективного контролю та варіативність дій в управлінні соціальними програмами, спрямовані на оптимізацію відносин в суспільстві та відповідають цілям підвищення добробуту населення. Автор наголошує на тому, що соціальний аудит, на відміну від державного обов'язкового, є добровільною угодою між соціальними партнерами, націленою на підвищення ролі інститутів громадянського суспільства у процесі регулювання відносин всередині соціуму на різних рівнях [8]. Так, погоджуємося з висновками науковця, щодо необхідності запровадження соціального аудиту на різних рівнях, в тому числі внутрішнього (всередині господарської одиниці) і часткового (щодо окремих питань), та в різних сферах вітчизняного суспільства, зокрема і сектору системи кредитної кооперації, яка безпосередньо є виявом громадського об'єднання та направленою на покращення добробуту своїх членів: забезпечення необхідними кредитними ресурсами, розміщенням грошових коштів з метою отримання доходів на вкладений капітал та заощадження.

Реалізація соціального аудиту передбачає, насамперед, визначення об'єкта з врахуванням його специфіки та відповідного комплексу показників, що характеризують соціально-економічні процеси, притаманні його діяльності [9, с.530]. Система кредитної кооперації ґрунтується на чітко визначених фундаментальних принципах. Об'єднання з ініціативи громадян, добровільне і відкрите членство, самостійність і незалежність, демократичний стиль управління, а також мета діяльності, що направлена на фінансовий та соціальний захист – ці особливості, притаманні кредитним спілкам є визначальними, а значить мають найбільшу вагу для характеристики їх як об'єкта соціального аудиту.

Тому, на нашу думку, соціальний аудит як складова контролю, насамперед, повинен підтверджувати або спростовувати

приналежність фінансової установи до системи кредитної кооперації за фактичними, а не формальними даними. Такий висновок можливо зробити на основі контролю дотримання фундаментальних принципів кредитної кооперації. Саме вони визначають справжню мету діяльності кредитної спілки, а відтак і її соціальну значимість.

Вибір методів проведення соціального аудиту є особливо важливим з точки зору забезпечення достовірності результатів контролю діяльності кредитних спілок з метою задоволення зростаючих інформаційних потреб для обґрунтування та прийняття управлінських рішень. На основі проведених досліджень економічних та правових аспектів діяльності кредитних спілок нами запропоновано методику соціального аудиту на предмет дотримання ними принципів кредитної кооперації, представлена в таблиці 1. Звичайно запропонований перелік показників, однозначно не може підтвердити факт дотримання кожного з принципів кредитної кооперації, однак, проведення такого контролю дозволить здійснити загальну оцінку щодо їх пріоритетності в діяльності кредитної спілки.

На наш погляд, особливу увагу слід приділити контролю правомірності і дотримання процедури проведення загальних зборів членів кредитної спілки як найвищого органу управління і контролю діяльності установи. Подолати формальний підхід до їх проведення можливо запровадженням більш суворих вимог, визначених законодавством. Так, в межах правового поля існує можливість голосування однією особою, що має пакет довіреностей від багатьох формальних членів кредитної спілки, тому доцільним є обмеження використання довіреностей для членів кредитної спілки своїм представникам, а саме: включення вимоги щодо можливості передачі представлення інтересів члена кредитної спілки на загальних зборах (право голосу) лише іншому члену спілки та обмеження прийняття такої довіреності лише від одного члена спілки. Така вимога разом з діючою нормою кворуму загальних зборів більше 50% членів спілки [11] забезпечить реальну реалізацію принципу кооперації рівноправності членів кредитної спілки та унеможливить використання законних, але некооперативних елементів в організаційному механізмі

проведення загальних зборів, а також посилить контроль діяльності установ системи кредитної кооперації.

Таблиця 1

Методика соціального аудиту дотримання кредитною спілкою принципів кредитної кооперації

Принцип кооперації	Об'єкт	Мета	Документ	Показник
добровільність вступу та свободи виходу з кредитної спілки	Спільна ознака фізичних осіб для членства в кредитній спілці Фізичні особи	Дотримання наявності реальної спільної ознаки для членства в кредитній спілці Ознайомлення з правами і обов'язками членів кредитної спілки	Заяви про вступ, заяви про вихід, документ, що підтверджує особу, документ, що підтверджує приналежність за ознакою членства	Критерії реальної ознаки членства – приналежність до професійних, громадських та інших організацій чи спільнот, спільне місце навчання, роботи
рівноправність членів кредитної спілки	Загальні збори кредитної спілки	Поінформованість членів кредитної спілки про загальні збори, про питання порядку денного, законність проведення зборів, законність проведених голосувань	Протоколи загальних зборів та додатки до них, засоби масової інформації, бухгалтерські документи	Статистика повідомлень по збори у відкритих джерелах преси/ розсилка повідомлень мережею Інтернет, розрахунок середніх, мінімальних і максимальних показників щодо розміру виданих членам кредитів, % на додаткові і обов'язкові пайові внески, їх співвідношення
самоврядування	Фінансова та інші види діяльності	Дохідність діяльності кредитної спілки, загалом та окремих операцій Дотримання фінансової безпеки у діяльності	Статут, внутрішні положення, звітність, бухгалтерські документи	Аналіз залишків тимчасово вільних коштів, дохідність їх розміщення у комерційних банках, Нацбанку, об'єднаних кредитній спілці (в майбутньому – в кооперативному банку)

Продовження табл. 1

<p>гласність</p>	<p>Публічна та інша інформація про діяльність кредитної спілки</p>	<p>Доступність звітності та інших даних про діяльність кредитної спілки, зокрема членам кредитної спілки</p>	<p>Фінансова звітність, звітні дані, внутрішня документація кредитної спілки (протоколи ревізійної комісії, звіти правління, звіти кредитного комітету)</p>	<p>Відкритий доступ до фінансової звітності в мережі Інтернет Кількість запитів членів кредитної спілки про доступ до документів</p>
<p>економічна участь</p>	<p>Внески пайові обов'язкові, додаткові</p>	<p>Дотримання статуту та внутрішніх положень та рішень загальних зборів щодо операцій із отриманням внесків, нарахування % на них та їх розподіл між учасниками</p>	<p>Статут, внутрішні положення, рішення загальних зборів, протоколи і звіти ревізійної комісії і спостережної ради, бухгалтерські документи</p>	<p>Частка і співвідношення додаткових і обов'язкових пайових внесків, розмір нарахованих дивідендів на різні види внесків, максимальна питома частка пайових внесків одного члена в капітал кредитної спілки</p>

Наступним етапом є визначення суб'єкта соціального аудиту діяльності кредитних спілок. На нашу думку, його реалізація має включати внутрішню і зовнішню форму контролю. Внутрішній контроль здійснюється спостережною радою, ревізійною комісією та відділом внутрішнього аудиту. Запропонована методика може бути використана ними за виключенням контролю проведення загальних зборів, у відповідності до їх контрольних повноважень. Суб'єктами зовнішнього контролю, які можуть здійснювати оцінку дотримання кооперативних принципів та інших показників, що характеризують соціальну відповідальність діяльності кредитної спілки насамперед є наглядовий орган державного регулювання – Національна комісія з регулювання ринку фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг) та саморегульвна організація – у перспективі її створення [11]. Ці органи мають тісно співпрацювати та доповнювати діяльність один одного з метою побудови цілісної економічно ефективної системи кредитної кооперації.

Принципи діяльності кредитної спілки визначені законодавством, тому перевірка їх дотримання є безпосереднім обов'язком наглядового органу – Нацкомфінпослуг. Для реалізації ним соціального аудиту необхідно визначити пріоритетність перевірки дотримання принципів діяльності кредитних спілок в ході здійснення планових та позапланових перевірок. Зокрема, для забезпечення принципу гласності, відкритості і доступності до інформації про кредитну спілку не лише дійсним членам кредитної спілки, але і потенційним, вважаємо за необхідне створення єдиного ресурсу розміщення фінансової звітності вітчизняних кредитних спілок на офіційному сайті Нацкомфінпослуг. На даному ресурсі також доцільне розміщення оголошень про скликання загальних зборів кредитних спілок, та необхідної інформації, що згідно законодавства має бути надана членам таких кредитних спілок (в такому випадку члену кредитної спілки надається можливість обрання способу отримання повідомлення – лист, дзвінок, електронне сповіщення, вибір декількох з переліку).

Саморегульвна організація як регуляторний орган системи кредитної кооперації в країні може здійснювати контроль діяльності всіх її учасників, і в першу чергу щодо відповідності кооперативним принципам. На наше переконання, у разі створення в Україні саморегульвної організації, необхідно передбачити в її статутній діяльності контрольні функції, в тому числі і здійснення соціального аудиту.

Зокрема, для забезпечення принципу добровільності вступу до кредитної спілки та свободи виходу шляхом перевірки точності критеріїв щодо ознаки членства. Спільне місце проживання в межах області не є об'єднуючим фактором, для реального об'єднання громадян має існувати справжнє зацікавлення і спільна мета кожного його члена. Перевірка наявних ознак членства для кредитних спілок дасть можливість оцінити ступінь локалізації її діяльності (як дотримання одного з принципів кооперації, що забезпечує безпосередній зв'язок члена кредитної спілки та його участь в управлінні та контролі її діяльності) та його вплив на показники простроченості та неповернення кредитів членами спілки.

Дотримання принципу рівноправності членів кредитної спілки може бути перевірений саморегульвною організацією

шляхом контролю проведення загальних зборів кредитною спілкою, наявності кворуму, забезпечення голосування «один член – один голос» з врахуванням кількості і співвідношення довіреностей щодо делегування представлення інтересів члена спілки, правомірності прийнятих рішень відповідно до політики розвитку вітчизняної системи кредитної кооперації. Консультування з питань організації управління, обліку та контролю, а також їх методичного забезпечення саморегулювальною організацією на практиці матиме результатом удосконалення якості контролю пов'язаний із застосування єдиного підходу у даних сферах всіма учасниками системи.

Гласність – принцип, що ґрунтується на публічності, відкритості і доступності інформації про діяльність кредитної спілки. Однак, оприлюднення фінансової звітності не надає необхідної корисної інформації для оцінки економічної та соціальної привабливості кредитної спілки, а відтак і прийняття виваженого рішення щодо набуття членства чи виходу з спілки. Не кожен дійсний чи потенційний член кредитної спілки може провести якісний аналіз економічних показників, як то платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, достатності капіталів, прибутковості та інших. Нацкомфінпослуг здійснює нагляд за дотриманням нормативів щодо даних показників, однак не оприлюднює їх.

Національна асоціація кредитних спілок України здійснює рейтингову оцінку своїх членів – кредитних спілок, використовуючи для аналізу 15 показників щодо доходності [12], капіталів, активів, ліквідності та простроченості кредитів, на основі методики KAPER, що використовується для рейтингового аналізу фінансового стану кредитних спілок у Польщі. Всесвітня рада кредитних спілок з 1990 року запровадила систему аналізу PEARLS для фінансових установ, що включають моніторинг таких складових діяльності: щодо захисту, ефективності фінансової структури; якості активу, рентабельності, ліквідності і зростання. Тому на нашу думку, доцільним є запровадження рейтингового оцінювання діяльності вітчизняних кредитних спілок на основі однієї з існуючих систем аналізу саморегулювальною організацією як такою, що зацікавлена в розбудові ефективної системи кредитної кооперації. І враховуючи сучасний стан розвитку кредитних спілок

в Україні найперше, необхідно здійснити оцінювання дотримання ними принципів кредитної кооперації та їх економічну ефективність та соціальну відповідальність, конкурентну спроможність на ринку фінансових послуг, в тому числі, використовуючи соціальний аудит.

Результатом здійснення соціального аудиту у відповідності до запропонованого методичного підходу дозволить підвищити ефективність контролю і управління діяльністю кредитних спілок. Оцінка їх соціальної відповідальності звичайно не обмежується аудитом дотримання принципів кредитної кооперації, тому необхідними є подальші розробки організації та методологічного забезпечення в цій сфері. Слід відмітити, що запровадження в практику соціального аудиту діяльності кредитних спілок, зокрема саморегулівною організацією системи кредитної кооперації також посилять дієвість громадського виду контролю в даному секторі, який на даний час в Україні є недостатньо ефективним, на противагу його реалізації в економічно розвинених країнах з дієвим громадянським суспільством [13, с.105]. Впровадження соціального аудиту відіграє важливе значення для формування сприятливого іміджу фінансової установи, які надають соціальну звітність з метою підвищення довіри суспільства до них.

Висновки. Кредитні спілки є неприбутковими фінансовими установами, які створюються і діють на кооперативних засадах з метою економічного та соціального захисту своїх членів. Їх соціальну відповідальність доцільно оцінювати шляхом впровадження в практику соціального аудиту. На нашу думку, одним з найважливіших його об'єктів є дотримання кредитною спілкою фундаментальних принципів кредитної кооперації. На основі досліджень економічного змісту та правових норм діяльності розроблено методику щодо його здійснення. Запропоновані заходи реалізації соціального аудиту дозволять підвищити якість контролю діяльності кредитних спілок, забезпечать відкритість та доступність інформації про них, зокрема щодо їх соціальної відповідальності, та як наслідок збільшать довіру суспільства до вітчизняної системи кредитної кооперації.

1. Кантаєва О.В., / Проблеми розвитку організації та методики економічного аналізу екологічної та соціальної діяльності підприємств в системі прийняття управлінських рішень в сфері стійкого розвитку / О.В. Кантаєва,

- О.В. Кузнєцова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз – Житомир: ЖДТУ, 2012. – Вип. 3 (24). – С. 215-222.
2. Кукоба В.П. / Ключові аспекти аудиту витрат на забезпечення корпоративної соціальної відповідальності підприємства / В.П. Кукоба // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2012. - Вип. 9(2). – С. 184-191.
  3. Шкода Т. Н. Сутність соціального розвитку підприємства / Т. Н. Шкода // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2012. – № 16. – С. 69-74.
  4. Кошій О.В. Еволюція концепції соціальної відповідальності бізнесу / О.В. Кошій, І.О. Ворончак // Економічний форум: науковий журнал. – 2012. – № 3. – С. 9-17.
  5. Мазурик, О. В. Суспільні функції та можливості соціального аудиту/ О. В. Мазурик // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія. – № 1 (4). – 2013. – С.79-83
  6. Сотула О. В. Соціальний аудит: можливості та перспективи застосування на регіональному рівні / О. В. Сотула // Вісник Черкаського університету. Економічні науки. - 2013. - № 4. - С. 142-147.
  7. Голінач Л. І. Сутність соціального аудиту в процесі утвердження соціальної відповідальності бізнесу / Л. І. Голінач // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – Т. 18, № 2. – С. 113-117.
  8. Мазурик О.В. Соціальний аудит: потенційні можливості та перспективи застосування в українському суспільстві /О. В. Мазурик // Український соціум. – 2010. – No1. – С. 137–143.
  9. Игаленс Ж., Кодр М., Ландье У., Гришина Т.В. Социальный аудит [Електронний ресурс]: Учебное пособие / Под ред. д.э.н., проф. А.А. Шулуца, д.э.н., проф. Ю.Н. Попова. – М.: АТИСО, 2008. — 620 с. Режим доступа: // <http://www.history-library.com/index>.
  10. Чижевська М.Б. Соціальний аудит як механізм оцінки соціально-економічної ролі кооперативного сектора економіки / М.Б. Чижевська [Електронний ресурс] // Українська кооперація – 2010. – №3. – Режим доступу: <http://www.ukrcoop-journal.com.ua/2010-3/num/chizhevska.htm>
  11. Закон України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 р. № 2908-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2908>
  12. Калустова К. Аналіз фінансової звітності кредитних спілок – членів НАКСУ за 2014 рік / К. Калустова // Бюлетень кредитних спілок України – № 1 (59). – 2015. – С.11-22.
  13. Хомутенко А. В. Система фінансового контролю за діяльністю небанківських неприбуткових фінансових установ України : монографія / А. В. Хомутенко – Одеса: Друк, 2009. – 188 с.